

УДК 668

Олена Михайлівна Кузьменко*к.е.н., доцент кафедри економіки підприємств**ДВНЗ «Київський національний економічний університет**імені Вадима Гетьмана» elenahka@ukr.net*

ЕКОНОМІЧНЕ СТИМУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

ЭКОНОМИЧЕСКОЕ СТИМУЛИРОВАНИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ВНУТРЕННЕ ПЕРЕМЕЩЕННЫХ ЛИЦ

ECONOMIC INCENTIVES BUSINESS PERFORMANCE OF INTERNALLY DISPLACED PERSONS

Обґрунтовано та визначено проблеми здійснення підприємницької діяльності внутрішньо переміщеними особами. Запропоновано заходи та завдання державної підтримки підприємництва внутрішньо переміщених осіб, а саме: субсидування процентної ставки за банківськими кредитами, мікрофінансування тощо.

Обоснованы и определены проблемы осуществления предпринимательской деятельности внутренне перемещенными лицами. Предложены меры и задачи государственной поддержки предпринимательства внутренне перемещенных лиц, а именно: субсидирование процентной ставки по банковским кредитам, микрофинансирование и другое.

The problems of doing business for internally displaced persons are substantiated and identified. The measures and objectives of state support for conditions for entrepreneurship of internally displaced persons were suggested, such as subsidies of interest rate on bank loans, micro-financing and others.

Процеси, пов'язані з вимушеними переселенцями, такі як зниження попиту робочої сили, регіональна специфіка ринку праці негативно впливають і на економіку країни. Кризовий стан економіки негативно вплинув на основні макроекономічні показники країни, що спричинило зниження темпів росту середньомісячних заробітних плат, падіння реальних заробітних плат, зростання чисельності безробітних, заборгованості із виплати заробітної плати. У структурі боргу економічно активних підприємств країни найбільшими залишаються частки, що припадають на промисловість (68,4 %), транспорт, складське господарство, поштову та кур'єрську діяльність (7,4 %), професійну, наукову та технічну діяльність (9,9 %), будівництво (5,8 %). Постраждали внаслідок воєнних дій усі галузі національного господарства країни, а найбільше такі: металургія (спад на 45 %, більшість припинило свою роботу), вугільна промисловість (спад на 51 %), хімічна промисловість (спад на 100 %), машинобудування (спад на 55 %) [1, 2]. Великі підприємства в країні визначають рівень науково-технічного і виробничого потенціалу, а малі та середні підприємства, будучи наймасовішою формою ділового життя, забезпечують соціально-економічну стабільність розвитку держави. Сектор малого та середнього підприємництва відрізняється підвищеною динамічністю, гнучкістю, інноваційною активністю, здатністю до швидкого створення нових виробництв і до генерації нових робочих місць. Наприклад, у США за останнє десятиліття приблизно 55 % усіх інновацій і 75 % нових робочих місць були створені в секторі саме малого та середнього підприємництва, при цьому ефективність капіталовкладень приблизно у 9 разів вище, ніж у сфері великого бізнесу. До пріоритетів малого та середнього бізнесу можна віднести гнучкість в освоєнні нових видів діяльності, технологій, виробництва нових видів товарів, високу оборотність активів, мобільну керованість підприємством. При цьому істотними недоліками будуть низька фінансова стійкість внаслідок невеликої частки основного капіталу, нестача оборотних коштів і невисокий рівень кваліфікації персоналу.

Малі та середні підприємства як найнестійкіша підприємницька структура, залежна від коливань ринку, потребують різнобічної державної підтримки, яка забезпечить відсутню фінансову стійкість і можливість конкурувати, взаємодіяти з великим і середнім бізнесом. Державна підтримка також необхідна для забезпечення умов інтенсивного росту підприємництва, вирівнювання потенціалу його розвитку в різних регіонах країни на основі створення сучасного ринкового середовища. При цьому на теперішній час вирішення потребують такі завдання, актуальність яких посилюється в контексті внутрішньо переміщених осіб-підприємців: розвиток кредитно-фінансових механізмів і впровадження фінансових технологій, спрямованих на розвиток підприємництва; розширення кола суб'єктів підприємництва та осіб, що прагнуть займатися такою діяльністю; підготовка висококваліфікованих кадрів для сфери підприємництва; розвиток підприємництва в інноваційній і виробничій сферах; просування продукції підприємств на регіональний і міжрегіональ-

ний ринок; розширення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктів підприємництва; здійснення не тільки статистичного, який наявний у країні, але й аналітичного моніторингу стану підприємництва в Україні; створення умов для реалізації в країні зарубіжних програм розвитку підприємництва та активізації міжнародного співробітництва; поширення досвіду застосування організаційних, фінансових та інших технологій, спрямованих на забезпечення умов для розвитку підприємництва. Вирішення даного кола завдань дозволить у певній мірі активізувати підприємницьку діяльність ВПО, а також у цілому в країні, створить нові робочі місця, залучить до підприємницького середовища широкі верстви населення і підвищить їх добробут.

На даний час потреба суб'єктів підприємницької діяльності, особливо ВПО-підприємств, у фінансових коштах задовольняється дуже слабо, а діючі програми фінансування не демонструють свою життєвість і корисність, адже не містять, нажаль, таких дієвих механізмів фінансування: субсидування відсоткової ставки, мікрофінансування, надання пільгових позик для підприємництва через систему фондів підтримки, венчурне фінансування, гарантійні механізми, лізинг, позабюджетні фінансові ресурси, страхування підприємницьких ризиків. Комерційні банки видають підприємствам невеликі кредити під більші відсотки, ніж за великими кредитами великим підприємствам. Одна з причин високих відсотків по кредитах для підприємств малого бізнесу — великий ризик їх кредитування. Фінансовий стан цих підприємств нестабільний, а низька капіталізація істотно збільшує ризик неповернення кредитів. Тому рішенням проблеми доступу підприємств до кредитних ресурсів може стати субсидування процентної ставки за банківськими кредитами [3].

Заслужовує на увагу досвід і фінансово-кредитної підтримки підприємств-ВПО з боку держави через прямі та гарантовані позики, механізм останніх взагалі не працює в країні. Одним з найефективніших механізмів фінансово-кредитної підтримки підприємництва взагалі та в контексті ВПО є розвиток системи мікрофінансування. Його мета — створення високодинамічної та ефективної системи фінансування підприємств для надання допомоги починаючим підприємцям, а також для додаткового стимулювання виробництва. Даний механізм фінансування дозволяє вирішити як мінімум три завдання: збільшення кількості суб'єктів малого та середнього бізнесу для розвитку економіки країни; збільшення податкових надходжень до бюджету держави; збільшення робочих місць, самозайнятості та зростання добробуту населення.

Недостатність власних коштів, високі податкові ставки, неприйнятні умови кредитування — це тільки деякі проблеми, з якими стикаються сучасні підприємці, особливо ВПО. У цьому випадку венчурне фінансування — один із напрямів, яке зможе забезпечити конкурентоспроможність виробленої продукції, незважаючи на той факт, що даний вид є досить ризиковим. Для реалізації цього напрямку венчурні фонди, які залучають інвестиції та кредити, забезпечують експериментальною базою та обладнанням на основі лізингу. На даний час в Україні налічується величезна кількість (більше 1000) венчурних фондів, проте нажаль кількість не переходить у якість — в державі не створено належних умов та дієвих механізмів для їх успішного функціонування та допомоги підприємству.

Дієве використання лізингового механізму забезпечує ефективний та економічно вигідний спосіб залучення інвестицій у реальний сектор економіки, що часто є альтернативою кредитуванню. Для малих і середніх підприємств лізингові операції іноді стають єдиною можливістю для придбання обладнання або модернізації виробництва.

Ще одна з перспективних форм підтримки малого бізнесу — це кредитні кооперативи. Для залучення та акумулювання позабюджетних фінансових ресурсів необхідно ініціювати створення кредитних кооперативів, товариств і спілок взаємного кредитування і страхування інвестицій у підприємництво. Для вирішення вищевказаного кола завдань щодо підтримки підприємництва є необхідним розвиток інфраструктури, ключовий елемент якої — центри розвитку підприємництва в кожному регіоні країни, ідеологія яких полягає в об'єднанні всіх організацій, які надають необхідні малому та середньому бізнесу послуги, в одному місці. У цьому випадку інструментом держави, стимулюючим інноваційні процеси та розвиток інфраструктури з використанням механізмів державно-приватного партнерства, є інститути розвитку. Вони займають специфічну нішу в економіці між власне комерційним сектором і прямим бюджетним фінансуванням. Разом з тим вони повинні ретельно відбирати підприємства у пріоритетних секторах економіки для державної підтримки та субсидування [1; 2].

В Україні існують різні організаційні форми державної підтримки та захисту інтересів підприємств сфери малого та середнього підприємництва: створені асоціації підприємств малого бізнесу, компанії розвитку та підтримки малого підприємництва, тобто проблемами підприємництва сьогодні де-юре займається велика кількість установ, проте тільки деякі реально вносять свій вклад у допомогу підприємцям, особливо ВПО.

Сучасні умови розвитку підприємництва є такими, що необхідно не тільки своєчасно вирішувати комерційні завдання, але й професійно управляти виникаючими ризиками у виробничій і фінансовій діяльності підприємств. Невиконання договірних зобов'язань контрагентами, відповідальність перед третіми особами, виникнення надзвичайних ситуацій ставить під загрозу не тільки прибуток підприємства, але й існування. За статистикою у середньому раз на п'ять років підприємства стикаються з великими збитками, і більше половини з них через нестачу коштів нездатні відновити діяльність після виникнення таких ситуацій. Однак виникаючі ризики можна запобігти або мінімізувати, для цього корисно використати зарубіжний досвід — функціонування інституту страхування бізнесу.

Практично в усіх країнах світу передбачені пільгові кредити, лізингові операції, податкові пільги, укладання субпідрядних договорів з державними підприємствами на конкурсній основі. Для завершення реформування системи державної підтримки бізнесу в Україні, необхідно реалізувати ще низку заходів, а саме: завершити впровадження ризик-орієнтованої системи планування перевірок, відповідно до якої необхідно розробити критерії розподілу суб'єктів господарювання на групи ризику та визначити для кожної такої групи окрему періодичність перевірок; переглянути вже затверджені критерії розподілу суб'єктів господарювання на групи ризику; скоротити кількість контролюючих органів і переглянути їхні функції; підвищити рівень виконавчої дисципліни з боку представників контролюючих органів.

У науковій доповіді «Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики», в підготовці якої брав участь й Інститут економіко-правових досліджень НАН України, зазначено, що принциповим є надання податкових пільг суб'єктам господарювання — приватним партнерам, діяльність яких спрямована на виробництво продукції, виконання робіт і надання послуг, важливих для відновлення Донбасу та спрямування відповідної економії коштів на збільшення капіталовкладень і прискорення відновлювальних робіт, що здійснюватимуться у межах проектів публічно-приватного партнерства [4]. Створення та існування пільгових податкових режимів на території Донбасу супроводжується запеклими науковими та практичними спорами. На даний час національне законодавство бурхливо змінюється. Держава намагається застосувати модель нової фінансової, економічної, адміністративної політики з метою подальшого перенесення вдалого досвіду на решту території країни. Організації та підприємці Донбасу зможуть використовувати надані державою спеціальні податкові та митні режими з метою мінімізації оподаткування виробленої продукції, зниження її собівартості, зменшення адміністративного тиску на їх діяльність. Система пільг, яку можна встановити для резидентів, у достатній мірі індивідуальна та тісно пов'язана з реалізованими на території програмами та проектами. Норми податкового законодавства, що визначають підстави, порядок та умови застосування пільг з податків і зборів, не можуть носити індивідуального характеру, тобто не допускається встановлювати диференціацію ставок податків і зборів, податкових пільг залежно від форми власності, громадянства фізичних осіб або місця походження капіталу.

Отже, створення пільгового режиму для підприємництва, особливо в такий кризовий для Донбасу та підприємців-ВПО час, не тільки дає потужний імпульс розвитку промисловості на території регіону, а й залучає туди підприємців з ближніх і віддаленіших територій, веде до розвитку суміжних галузей економіки, у процесі чого відбувається торгово-промислова диверсифікованість діяльності, комплексний розвиток. При цьому фінансові та податкові пільги грають якщо не першорядну роль, то виступають важливим стимулом для розвитку діяльності в даних територіальних утвореннях.

Література

1. Бачинська М.В. Фактори міграційного притягування в контексті соціокультурологічного розвитку регіону / М.В. Бачинська // [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2015/3/03.pdf>
2. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>
3. Правове забезпечення підприємницької активності внутрішньо переміщених осіб : брошура / за заг. ред. В.А. Устименка ; НАН України, Ін-т економіко-правових досліджень. — Чернігів: Десна Поліграф, 2015. — 152 с.
4. Інституційне забезпечення та економіко-правові механізми відновлення Донбасу / Відродження Донбасу: оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики: наукова доповідь; НАН України. — К., 2015. — С. 86—107.